

شیوه نگارش مقالات علمی - پژوهشی

دکتر حسن مقدس زاده

عضو هیئت علمی مرکز منطقه ای اطلاع رسانی علوم و فناوری
و دبیر انجمن کتابداری و اطلاع رسانی ایران - شاخه فارس

moghadas@ricest.ac.ir

آنچه در این کارگاه خواهیم آموخت

- انواع مقاله ها
- نشریه یا مکان ارائه مقاله
- مراحل عمده نوشتن یک مقاله پژوهشی (انتخاب موضوع، مقدمه، پیشینه، بیان مسئله، روش پژوهش، یافته ها، نتیجه گیری، منابع و ماخذ)
- کار عملی

انواع مقاله

- مقاله گزارشی (Report paper)
- مقاله توصیفی (Descriptive paper)
- مقاله تحلیلی (Analytical paper)
- مقاله نظری (Theoretical/conceptual paper)
- مقاله انتقادی (Critical paper)
- مقاله مروری (Review paper)
- مقاله پژوهشی (Research paper)
- ترکیبی از این انواع

بخش های معمول یک مقاله پژوهشی

- عنوان
- نام نویسنده / نویسندگان
- مدرک و سمت نویسندگان
- نشانی ها
- چکیده و کلیدواژه ها
- متن (مقدمه - مرور پیشینه نظری و پژوهشی - بیان مسئله و یا مشکل پژوهشی - سؤال و یا فرضیه - روش پژوهش - یافته ها - نتیجه گیری)
- منابع (و پیوست ها)

ساختار مقاله پژوهشی

- برای خوب نوشتن در ابتدا باید یک طرح کلی داشته باشید. نوشته های جالب، رسا و موثر دارای ساختار و نظم مشخص می باشند.
- برای آشنایی با ساختار مقاله پژوهشی، می توان به ساختار مقالات برخی مجلات معروف، همایش ها و غیره مراجعه کرد و از آن ها الگو گرفت.
- قبل از نگارش مقاله بهتر است مکان ارائه مقاله را شناسایی و تعیین نمایید.
- براساس شیوه و اسلوبی که مجله یا همایش مورد نظر تعیین نموده مقاله خود را تنظیم نمایید.

سئوال هایی که در حین طرح ریزی ساختار مقاله باید به آن ها پاسخ داد

- دلیل انجام این کار پژوهشی چیست؟
- قبل از انجام پژوهش چه چیزهایی معلوم و چه چیزهایی مجهول بوده و چه سیر منطقی را برای طراحی و انجام مطالعه باید طی نمود؟
- چه سئوال ها و فرضیاتی تحت مطالعه قرار خواهد گرفت و چه نتایجی از بررسی آن ها انتظار می رود؟
- جامعه مورد بررسی کدام است؟
- طرح و مدل مفهومی پژوهش مورد نظر چیست؟
- کدام روش برای پاسخ به پرسش ها و یا فرضیه ها مناسب است؟
- اطلاعات چگونه جمع آوری خواهد شد؟
- کدام روش برای تحلیل اطلاعات و کدام تکنیک آماری مناسب است؟
- چگونه می توان از اعتبار و صحت نتایج مطمئن شد؟
- چه نتایج جالبی از یافته ها انتظار داریم؟
- وجوه تفاوت پژوهش با پژوهش های مشابه چیست؟

انتخاب موضوع

- مطالعه اجمالی در برخی زمینه های مورد علاقه و مهم
- جستجو در برخی پایگاه ها و اینترنت تحت عبارت های زیرمجموعه حوزه مورد نظر: (... موضوعات پژوهشی؛ ... اولویت های پژوهشی؛ ... مباحث پژوهشی؛ ... پیشنهادهایی برای پژوهش های بیشتر)
- مطالعه و واریسی پیشنهادهایی برای پژوهش های آینده در فصل آخر پایان نامه ها برای آگاهی از موضوع های بالقوه مناسب.
- مرور و کنجکاوی در فهرست مندرجات مجلات علمی
- مرور محورهای پیشنهادی همایش های ملی و بین المللی
- مرور و کنجکاوری در فهرست مقالات همایش ها
- رجوع به راهنماهای موضوع وب سایت ها و موتورهای جستجویی مثل یاهو
- مشورت با صاحب نظران و سایر همکاران آگاه و منتقد در مورد موضوع های قابل قبول و مطرح

محدودگر
مکانی

محدودگر
موضوعی

○ موانع مکانیزه کردن کتابخانه های دانشگاهی فارس در ۵ سال اخیر

محدودگر
زمانی

مقدمه

- برای بیشتر خوانندگان و داوران، مقدمه بسیار مهم است.
- چارچوب، هدف ها، دامنه و رویکرد مقاله را به زبان گویا توضیح دهید.
- زیربنای نظری مورد توجه مقاله را ارائه دهید.
- برای بیان مسئله پژوهش، زمینه چینی کنید.
- در مجموع، باید خواننده را به آنچه انجام داده اید و می خواهید گزارش کنید سوق دهید.
- از بحث های کلی شروع کنید و به سمت موضوع تخصصی پیش بروید.

مرور مبانی نظری و پیشینه پژوهش

خلاصه نظریه های مطرح و نیز پژوهش های گذشته را در یک ساختار مناسب ارائه دهید.

مقاصد بررسی پیشینه پژوهش:

۱. تعریف و تحدید مسئله
۲. قراردادن یافته های پژوهش در چارچوب پژوهش های قبلی
۳. اجتناب از دوباره کاری
۴. انتخاب روش ها و ابزارهای اندازه گیری دقیق تر

چگونگی انجام بررسی پیشینه پژوهش:

۱. کشف و شناسایی کلید واژه های مرتبط
۲. پی بردن به اسناد و مدارک مربوط به هر کلید واژه
۳. انتخاب اسناد و مدارک مرتبط (از نظر موضوع و زمان)
۴. جستجو در منابع و بازیابی اطلاعات
۵. مطالعه و فیش برداری (نقل قول مستقیم، غیرمستقیم و یا مفهومی)
۶. تدوین پیشینه پژوهش

اجزای پیشینه پژوهش

۱. مقدمه و اشاره به اهمیت موضوع
۲. بیان سابقه توجه به موضوع از لحاظ نظری و کاربردی
۳. ارائه یک تصویر کلی از وضعیت پژوهش ها
۴. معرفی پژوهش های مهم و اشاره به یافته های عمده آن ها، روش های مورد استفاده و ...
۵. استنتاج از مرور پیشینه و اشاره به یافته های مهم و بیان نقاط خالی پژوهش

تفاوت پرسش (QUESTION) با مسئله (PROBLEM)

○ سؤال

- ❖ بر اثر جهل و ندانستن ایجاد می شود.
- ❖ پاسخ گویی به آن با رجوع به افراد و یا منابع امکان پذیر است.
- ❖ مجهولی است که فرد، پاسخ آن را نمی داند.

○ مسئله

- ❖ بر اثر دانستن کلیه اطلاعات موجود در یک زمینه ایجاد می شود.
- ❖ برای یافتن پاسخ آن، با مراجعه به افراد و یا منابع دیگر، اطلاعات سودمندی به دست نمی آید.
- ❖ مجهولی است که جامعه ی علمی به آن نپرداخته است و پاسخ آن را نمی داند.

چهار نکته در مورد مسئله پژوهش

- شرط اساسی شکل گیری و آغاز یک پژوهش، مطرح شدن مسئله است. پژوهش، فرآیند پاسخ گویی به مسئله هاست.
- پژوهش با نوآوری همراه است. شرط شکل گیری پژوهش، مسئله است و شرط مسئله نیز، نو بودن موضوع آن است.
- همراه بودن پژوهش با نوآوری، موجب می شود که کاروان علم و دانش، بر اثر پژوهش های علمی حرکت رو به جلو داشته باشد.
- پژوهش، کوششی روشمند برای پاسخ گویی به مسئله های علمی است که منجر به نوآوری و پیشرفت علمی و به تبع آن پیشرفت بشر می شود.

برخی ویژگی های مسئله علمی

- مسئله علمی باید صریح، روشن و بدون هیچ گونه اجمال و ابهام و در قالب پرسش اصلی، مطرح شود.
- مسئله باید حداقل دو متغیر مستقل و وابسته داشته باشد.
- رابطه مطرح شده بین متغیرها، باید قابل اندازه گیری و بررسی دقیق باشد.
- مسئله علمی، موضوعی را در بر می گیرد که ارائه راه حل آن، در صدد پاسخگویی به مشکلات انسان و محیط پیرامون وی باشد.
- مسئله باید موجب نهایت تمرکز در فرآیند پژوهش گردد و محقق را از افتادن در مسائل حاشیه ای و پیرامونی برهاند.
- پاسخ مسئله علمی باید از سوی پژوهشگر مورد استنتاج و استنباط قرار گیرد.

به هنگام تشریح مسئله باید به شش مورد زیر پرداخته شود

○ **چه یا چه چیزی:** حداکثر در دو جمله اعلام می شود، مسئله ای که پژوهش پرداختن به آن را در نظر دارد چیست. یادآور می شود که مسئله، اساساً چیز یا حالتی است که نادرست می نماید.

○ **چه کسی:** سه منبع معتبر به روز که وجود مسئله را مورد حمایت قرار می دهد ذکر می شود و به طور فشرده خصلت یا ویژگی های آن حمایت ها را توصیف می کند.

○ **چه کسی، کجا و کی:** در یک یا دو جمله تأثیر مسئله توصیف می شود. مشخص می شود که چگونه درک و فهم مردم یا پژوهشگران به گونه ای منفی تحت تأثیر مسئله قرار گرفته و نیز در چه زمان ها و در چه مکان هایی این امر آشکار است.

به هنگام تشریح مسئله باید به شش مورد زیر پرداخته شود

○ **چه کسی:** سه منبع معتبر به روز که تأثیر منفی مسئله ای که پژوهش در صدد پرداختن به آن است را مورد حمایت قرار می دهد، ذکر می شود و به طور فشرده خصلت یا ویژگی های این حمایت ها توصیف می شود.

○ **چرا یا چگونه:** در یک یا دو جمله بنیان مفهومی خاص مسئله مشخص می شود. یعنی بیان می شود که در ادبیات مربوط چه دلایلی برای بروز مسئله مطرح شده اند.

○ **چه کسی:** سه منبع معتبر و به روز که بنیان مفهومی حامی مسئله را مورد حمایت قرار داده اند ذکر می شود و به طور فشرده خصلت یا ویژگی های آن حمایت توصیف می شود.

نکات قابل توجه در بیان مسئله

- ارائه اطلاعات زمینه ای در مورد موضوع مورد مطالعه
- توصیف دقیق مسئله
- نحوه بروز یا وقوع
- وسعت و شدت مسئله و عوارض ناشی از آن در جامعه
- عوامل دخیل در بروز مسئله
- نحوه برخورد فعلی با مسئله
- آنچه در مورد راه حل مسئله اندیشیده می شود
- فواید پژوهش و نتایجی که از حل مسئله انتظار می رود

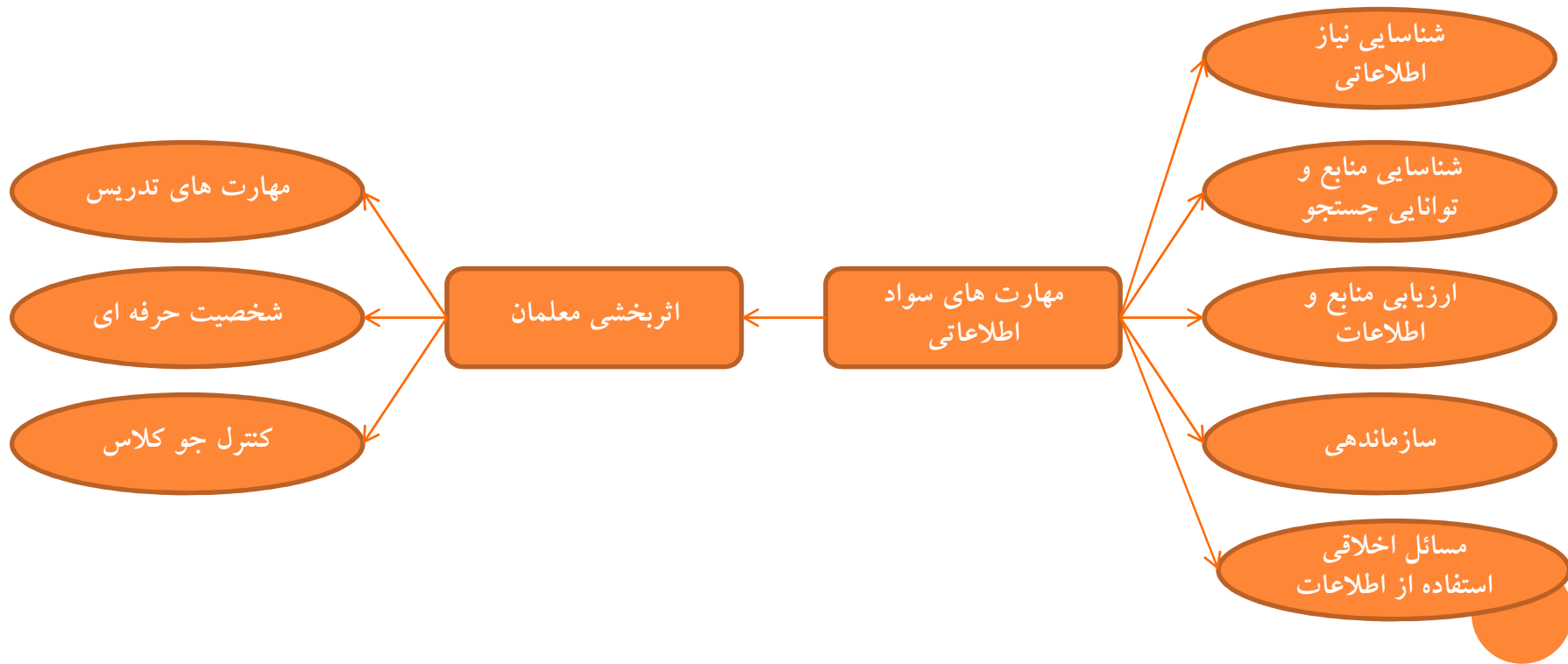

روش پژوهش

- نوع پژوهش (کاربردی، بنیادی، توسعه ای)
- جامعه مورد بررسی (ویژگی ها، نمونه و ...)
- روش مورد استفاده (تاریخی، کتابخانه ای، تحلیل محتوا، توصیفی - پیمایشی، تجربی، میدانی، علی - مقایسه ای، ترکیبی)
- مدل مفهومی پژوهش
- محدودیت های پژوهش (با مشکلات اشتباه نشود)
- ابزارگردآوری اطلاعات (پرسشنامه، مصاحبه، مشاهده، سیاهه واریسی و ...)
- روایی ابزار پژوهش
- پایایی ابزار پژوهش

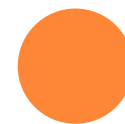
تدوین مدل مفهومی پژوهش

- دلیل اصلی تدوین مدل مفهومی، بصری نمودن عناصر دخیل در پژوهش و نشان دادن ارتباط آن‌ها با هم می‌باشد
- نمونه مدل مفهومی پژوهش

تحلیل داده ها و ارائه یافته ها (نتایج)

- بخش مهم هر کار پژوهشی است
- استفاده از جدول و یا نمودار برای ارائه داده ها
- تحلیل آماری داده ها
- تحلیل همراه با توصیف و برداشت
- نتیجه گیری از یافته ها
- نوع و سطح تحلیل ها

بحث و نتیجه گیری نهایی

- ارائه نتایج عمده در راستای اهداف پژوهش
- بحث و تفسیر نتایج و تولید دانش نو
- مقایسه نتایج با نتایج سایر پژوهش های مشابه
  - ❖ نشان دادن تفاوت ها
  - ❖ نشان دادن دانش نو

چند نکته در تدوین نتایج

- تنها ارائه نتایج یا خلاصه آن ها کافی نیست.
- دوباره به مسئله پژوهش، هدف ها، سؤال ها و یا فرضیه ها به شکل کوتاه اشاره کنید.
- از متون و نظریه ها نیز به موقع استفاده کنید و آن ها را با کار خود پیوند بزنید.
- سهم خود را در تولید دانش نو بیان کنید.
- در نهایت، به محدودیت های کار خود باز هم اشاره کنید.
- ارائه پیشنهاد های کاربردی براساس نتایج و یافته های پژوهش.
- در نهایت برای پژوهش های آینده پیشنهاد هایی ارائه دهید که بیانگر خلاء های پژوهشی موجود است.

چکیده

اجزای چکیده عبارتند از:

- زمینه (Background): توضیح دهید که شکاف علمی یا مسئله ای که پژوهش شما به دنبال آن انجام شده است، چیست؟ و چرا اهمیت دارد که به این مسئله پرداخته شود؟
- هدف (Purpose): به طور روشن بیان کنید که هدف اجرای پژوهش چیست.
- روش (Method): روش کامل اجرای پژوهش خود را بیان کنید.
- یافته ها (Findings): بیان مختصر یافته ها حاصل شده از تحلیل داده های پژوهش.
- نتایج (Results): به طور کلی نتایج پژوهش چیست؟ به صورت روشن بیان شود.
- کاربردهای احتمالی (Implications): نتایج حاصل از این پژوهش در چه زمینه ها یا سازمان هایی کاربرد دارد.
- اصالت / ارزش (Value/Originality): جنبه نوآوری پژوهش انجام شده کدام است؟ از چه جنبه هایی با کارهای مشابه تفاوت یا برتری دارد؟
- کلید واژه ها (Keywords): از کلمات و اصطلاحاتی استفاده کنید که بیانگر محتوای اصلی کار شما باشد. حداقل ۳ و حداکثر ۵ اصطلاح استفاده کنید.

رویکرد و سبک نگارش مقاله

فعل های را درست به کار ببرید

- چکیده و خلاصه مقاله: زمان گذشته
- مقدمه: زمان حال
- مرور پیشینه: زمان گذشته و یا گذشته نقلی
- روش شناسی پژوهش: زمان گذشته
- تحلیل داده ها: زمان گذشته و حال
- نتیجه گیری و بحث: زمان گذشته و حال

تنظیم منابع و ماخذ

- با توجه به شیوه ها و استانداردهای مختلف مثل:
- شیوه نامه ونکوور (Vancouver Style)
- شیوه نامه شیکاگو (Chicago Citation Style)
- شیوه نامه انجمن روان شناسی آمریکا (ای. پی. ای) (APA)
- شیوه نامه انجمن زبان مدرن آمریکا (ام. ال. ای) (MLA)

منابع و ماخذ

- فتاحی، رحمت الله (۱۳۹۰). اسلایدهای کارگاه شیوه نگارش مقاله علمی - پژوهشی. دانشگاه فردوسی مشهد.
- دیانی، محمدحسین (۱۳۸۹). شیوه بیان و تشریح مسئله در پژوهش. مشهد: انتشارات کتابخانه رایانه ای.

دست به دست هم دهیم به مهر
میهن خویش را کنیم آباد

